

**EN SVENSK TIGER**



# **EN SVENSK TIGER**

**OM SKANSKA, OLJA OCH FÖRINTELSE I AMAZONAS**

**YELAH notis**

**HANNA DAHLSTRÖM & AGNETA ENSTRÖM**

© Agneta Enström och Hanna Dahlström 2010

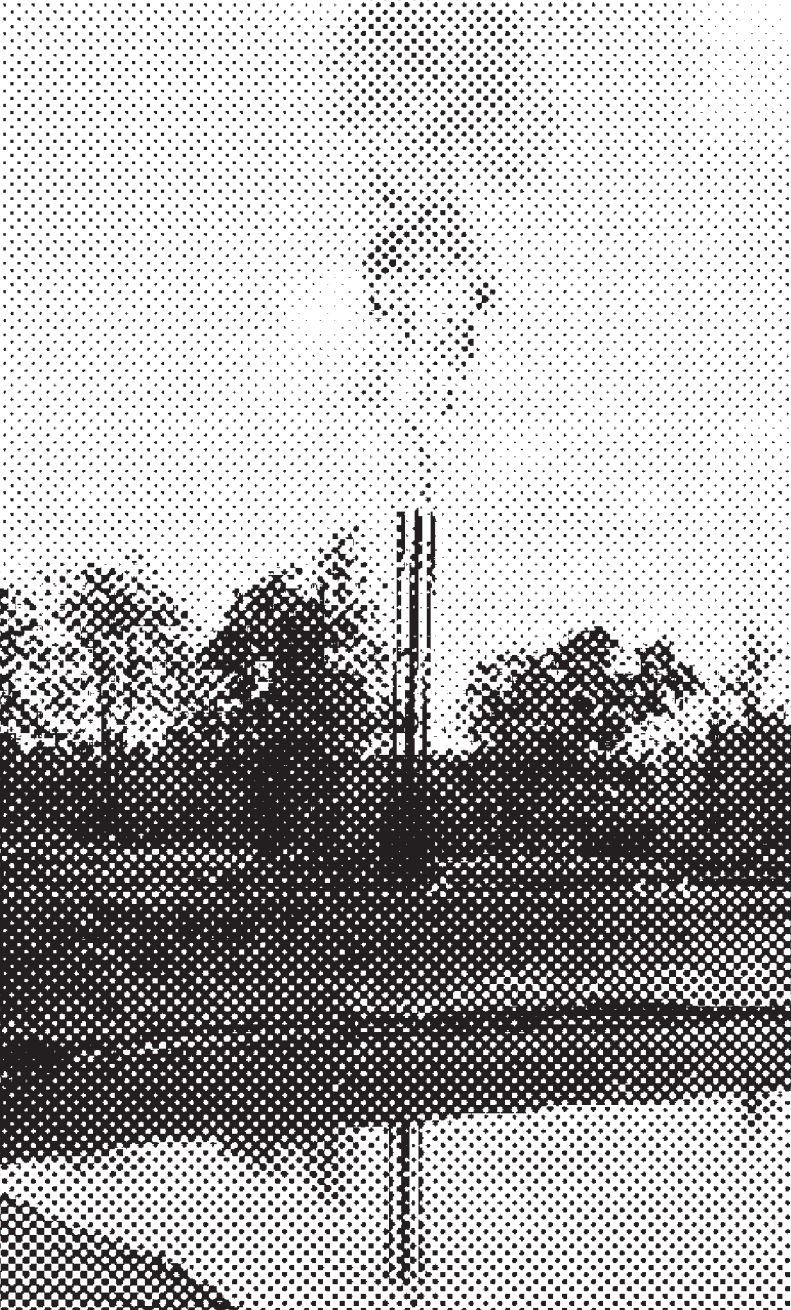
Materialet i boken lyder under Creative Commons-licensen »BY:«. Det innebär att du kostnadsfritt får använda allt material, kopiera och publicera det etc. så länge du uppger källan och författaren. Meddela gärna Yelah förlag vid publicering. Vid publicering i sammanhang där det normalt utgår ersättning ska denna tillfalla artikelförfattaren. Individuella avtal kan i förhand göras med författaren.

Yelah Förlag, Box 7524, 200 42 Malmö  
[www.yelah.net](http://www.yelah.net), [yelabokforlag@gmail.com](mailto:yelabokforlag@gmail.com), [yelah@yelah.net](mailto:yelah@yelah.net)  
Notis, Spånehusvägen 57, 214 39 Malmö  
[www.notisforlag.se](http://www.notisforlag.se), [info@notisforlag.se](mailto:info@notisforlag.se)

Medredaktörer: Annie Hellquist, Olle Eriksson och Fiona Rohlf.  
Grafisk form: Maria Loohufvud  
Tryck: ScandBook AB, Falun 2010  
ISBN: 978-91-977361-1-4

**DEN HÄR BOKEN** tillägnas huaoranifolket och alla andra människor som tappert kämpar mot olika staters och storföretags övergrepp.

**STORT TACK TILL** alla de människor, organisationer och medier som vågat berätta om ursprungsfolkens erfarenheter i Amazonas sargade olje-provinser, trots den fara och risk för repressalier som det kan innebära.



- 9** För(lags)ord
- 17** Inledning: Kolonialism bortom liberala lösningar
- 23** Första mötet i Amazonas
- 27** SwedWatch och den försummade rapporten
- 33** Medial censur: Att tiga om verkligheten
- 41** Den stora miljövänner
- 49** Skanska skyller ifrån sig
- 57** Sverige i Ecuador: En kolonial historia
- 69** Oljan och ursprungsfolken
- 75** Hotet mot icke-kontaktade ursprungsfolk

### **YELAHS ARTIKELSERIE**

- 85** Skanska och oljebolaget Petrobras exploaterar Amazonas
- 91** Djungeläventyren fortsätter
- 99** Civiliseringen av Amazonas
- 107** Blodiga hemligheter
- 115** En obekvämt sanning
- 121** Global korruption: Gemensam pressrelease från Cipce och Yelah
- 125** Skanska hotar organisation mot korruption i Argentina
- 131** Regnskogfolkens död
- 143** Sexism och prostitution
- 151** Mord och militärt beskydd
- 161** Skanska bjuder Yelah till möte
- 169** Skanska döms i Perus folkdomstol: Yelah vittnar
- 171** Föreningar dödar människor i Ecuador
- 181** Militärt förtryck och miljövänlig oljeexploatering
  
- 187** Sista striden om ofattbara värden
- 193** Vänstern, klimatet och solidariteten
- 199** Efterord: Med avsikt att förinta

### **APPENDIX**

- 205** Källor
- 213** Förlagen
- 217** Kontakt



## FÖR(LAGS)ORD

**UNDER SOMMAREN** och hösten 2007 publicerade den frihetligt socialistiska nättidningen *Yelah.net* en avslöjande artikelserie om det svenska byggföretaget Skanskas verksamhet i Latinamerika. Artiklarnas fokus låg på företagets miljövidriga och brottsliga verksamhet i främst Ecuadors (men även Perus och Bolivias) regnskogsregioner där Skanska utför löpande underhålls- och anläggningsarbeten åt olika oljebolag. Den kritik som framfördes handlade i huvudsak om hur Skanska och dess samarbetspartners bryter mot mänskliga rättigheter, ursprungskonventioner och nationella liksom internationella miljölagar. Anklagelserna mot företaget var allvarliga och källorna många.

Materialet som låg till grund för artikelserien hade samlats in av miljö- och ursprungsorganisationer i Ecuador samt artikelförfattarna, *Yelahs* reportrar Agneta Enström och Hanna Dahlström, som sedan 2005 har undersökt Skanska och oljeindustrin i Amazonas. Källorna bestod därför till stor del av förstahandsmaterial, så som personliga intervjuer med lokala Skanskachefer, människorätts- och miljöorganisationer, lokalbefolkningar och myndigheter. Materialet var vidare bevisbart i form av inspelade samtal med Skanskas anställda, officiella rapporter och dokument från organisationer och myndigheter, fotografier, filmer, samt lokalbefolkningens många vittnesmål. Trots denna

variation av källor var det bara ett fåtal svenska medier som fattade intresse för att granska och rapportera vidare om fallet. Resten av media-Sverige teg som i graven. Ett givet syfte med den här boken är att ändra på detta tragiska och för demokratin djupt problematiska faktum, genom att sätta ytterligare fokus på dessa uppgifter.

I Latinamerika har det skrivits desto mer om Skanskas smutsiga oljeaffärer i Amazonas och i USA uppmärksammades Skanskafallet tidigt av den företagsgranskande organisationen CorpWatch.<sup>1</sup> I europeiska länder som bland annat Spanien, Tjeckien, Slovakien, Polen och England har olika, även större, medier skrivit om Skanskas brott. För den som googlar sökorden »Skanska«, »oil« och »Latinamerika«, kommer tusentals träffar att leda till kritiska källor. Senast under sommaren 2008 tillägnade den brittiska tidskriften *New Internationalist* ett specialnummer om exploateringen av nationalparken Yasuni, med särskilt fokus på Skanskas framfart i artikeln »Endgame in the Amazon« (som hänvisar till Yelahs granskning).<sup>2</sup>

**NÄR YELAHS AVSLÖJANDEN** om företaget, efter mängder av faktakontroller, publicerades och nådde Skanskas huvudkontor i Stockholm i juni 2007 sade företagets representanter sig vara ovetande om att verksamheten kritiserats i Amazonas. Därefter uppgavs att man skulle undersöka saken närmre för att »vidta eventuella åtgärder« ifall anklagelserna om brott mot mänskliga rättigheter och miljölagar skulle visa sig sanna. Men tiden gick och inget hände, fastän Skanska skickade dit både sin latinamerikanska miljöexpert Alfredo Andrade och internationella hållbarhetsdirektör Noel Morrin för att undersöka saken. Dessa

sade sig inte upptäcka något uppseendeväckande vad gällde situationen för vare sig mänskliga rättigheter eller miljöhänsyn på de oljefält som ansvarar för. Så istället för att åtgärda något slog man ifrån sig anklagelserna och hävdade sin oskuld i förhållande till hur andra bolag i regionen uppförde sig. Man »gjorde sig svensk och teg« med andra ord. Och så fortsatte exploateringen av gas och olja i den känsliga regnskogen och på ursprungsterritorier.

**I MAJ 2008 LANSERADE** slutligen den SIDA-finansierade organisationen SwedWatch en rapport, baserad på Enströms och Dahlströms studier, om Skanska i ecuadorianska Amazonas.<sup>3</sup> Rapporten var en redigerad och svag version av den kritik som Yelah och med oss lokala befolkningar, myndigheter och organisationer i Ecuador tidigare hade riktat mot företaget. Under de två hela år som SwedWatch hade materialet liggande på sitt skrivbord innan lanseringen tillkom dessutom ingen ny och specifik kritik mot Skanska. Snarare var det viktiga uppgifter som hade strukits alternativt inaktualiserats under denna långa tid.

I den här boken kommer SwedWatchs dåliga hantering av Skanskarapporten att diskuteras mer, men vad som också är intressant med själva rapporten är hur man i den kan läsa Skanskas egen kommentar och bemötande av anklagelserna. Företaget förminskar kraftigt sitt ansvarsområde på oljefälten och skyller ifrån sig rejält, samt ifrågasätter SwedWatchs omdöme i att låta sig informeras av Yelchs reportrar:

*Uppseendeväckande är att SwedWatch valt att lita till information från två aktivister på den extrema vänsterkanten,*

*Agneta Enström och Hanna Dahlström, som på ett socialistiskt forum skrivit artiklar om Skanska som är fulla av grava felaktigheter... Skanska har därför svårt att bedöma riktigheten i dessa anklagelser... här står ord mot ord. (Skanskas kommentar i SwedWatchs rapport)*

Skanskas resonemang förklarar kanske en del av den problematik som vi mött i våra försök att sprida informationen om företaget i Sverige. Vi har alla anledningar att misstänka hur vår politiska hemvist (den frihetligt socialistiska) har använts som en förevändning för att avfärda våra anklagelser mot Skanska utan en närmre granskning, liksom kritiken från lokalbefolkningen i Ecuador har avfärdats på grund av deras geografiska position och ekonomiska underläge. Det har aldrig saknats adekvata och lättillgängliga källor om Skanskas brottslighet i Ecuador eller andra länder i Latinamerika. Vad som saknas i Sverige är myndigheternas och mediernas vilja att se vad som verkligen sker, liksom mekanismer för att komma till rätta med de transnationellt verkande företagens kriminalitet.

**EFTER HUNDRATALS** pressmeddelanden, dussintals artiklar genom oberoende medier och hårt arbete är det idag fler medier som har uppmärksammat Skanskas oljeaffärer, vilket inte gör fallet mindre aktuellt. På Latinamerikas ursprungsmarker och i nationalparker fortsätter verksamheten precis som förut, även om företaget för syns skull har dragit sig undan ett par av de mest kritiserade projekten. Skanska har inte heller visat några avsikter att ta avstånd från oljeexploatering eller ens sluta exploatera i Amazonas, trots de uppenbara och katastrofala konsekvenser som det

medför för lokala befolkningar och ekosystem där. Det är en anledning till varför vi har beslutat oss för att publicera Yelahs artikelserie om Skanskas skumraskaffärer, med tillkommande material, i bokform.

Den här boken syftar till att visa ett avskräckande, men tyvärr inte avvikande, exempel på hur ett företag från nord betar sig i syd – bara för att det kan. Som frihetliga socialister tror vi även på att lösningarna på problemen snarare står att finna hos civila befolkningar och gräsrotsorganisationer än toppstyrda biståndsorganisationer, eller byråkratiska och politiska institutioner. Det är i solidaritet med Latinamerikas lokalbefolkningar och sociala folkrörelser som vi tar oss an kampen och konfronterar Skanska på hemmaplan.

**DET ÄR DOCK VIKTIGT** att understryka hur vår avsikt med att ge ut den här boken inte i första hand är att kasta ljus över ett ensamt företags dåliga beteende, ett så kallat »Bad Apple«, utan snarare att bidra till en djupare förståelse kring vilka politiska och ekonomiska, men även kulturella, intressen som omger råvaruexploatering i syd. Oavsett ojämförbara skillnader i makt och ansvar (mellan företag, stater och civila) när det gäller förtrycket av lokala befolkningar i syd, angår det alla oss som är en del av den västerländska ekonomin och dess välfärdsinrättningar vilka är avhängiga företag som Skanska.

I dessa tider, när klimathotet har fått en framträdande roll i den offentliga debatten, vill vi även att boken ska vara ett bidrag till en mer problematiserande syn på makttordningen mellan nord och syd. Ofta när det diskuteras problem och lösningar kring det globala klimathotet (som

i högsta grad är relaterat till verksamheter som Skanskas oljeexploatering etc.) tenderar viktiga aspekter av makt och ansvar, mellan nord och syd, fattiga och rika, att försvinna. I västerländska tolkningar av de globala problemen likställs många gånger alla människor i en liberal diskurs, trots att det är den industriella världen som har försatt hela jordens befolkning i situationen och trots att den destruktiva utvecklingen fortsätter utifrån den industriella världens intressen.

**SLUTLIGEN BÖR DET** understrykas att vi som arbetar på Yelah gör det ideellt, som oberoende skribenter och som aktivister för mänskliga rättigheter. Vår solidaritet och lojalitet ligger odelat hos de utsatta, förtryckta och utnyttjade, de som kämpar för rättvisa, ett värdigare liv, jämlikhet och frihet. Yelah står helt utan politiska och ekonomiska lojaliteter och hycklar inte med att vår vision är en jämlik värld, bortom de orättvisa och förnedrande villkor som flertalet människor tvingas underkasta sig på grund av ekonomiska och politiska hierarkier, makt och pengar.

Vi som utger och har skrivit denna bok gör det alltså inte i egenskap av att vara »riktiga journalister«, vilket Skanskas mediestrateg Peter Gimbe ofta påpekat i försök att undergräva vår trovärdighet. Vi är istället övertygade att detta faktum (att vi just inte är avlönade journalister vars lojalitet kan ligga i det egna lönekuvertet) styrker vår trovärdighet och verklighetsbeskrivning. Vår kamp handlar, först som sist, om en jämlikare världs möjlighet. Och med dessa ord överlämnar vi bokens viktiga information till läsarens eget omdöme.

Bokens upplägg följer en viss kronologi, men kapitlen

kan läsas oberoende denna ordning. För den som inte har läst artikelserien som publicerats på Yelah kan vi rekommendera att börja med den. Kapitlen före och efter artikelserien är för boken unika och beskriver bland annat sammanhang som omgett granskningsarbetet, publiceringens villkor, samt den granskade verksamhetens kontext.

**FÖR ATT SE BILDER** tagna på plats i Amazonas, gå in på [tiger.notisforlag.se](http://tiger.notisforlag.se).

Yelah Förlag och författarna  
Stockholm, oktober 2009

1. Se Agneta Enströms arbete för CorpWatch: *Ecuador's Yasuni Park: Oil Exploration or Nature Protection*: <http://corpwatch.org/article.php?id=14982>
2. <http://www.newint.org/features/2008/07/01/yasuni-keynote/>
3. SwedWatch rapport: *Utveckling på vems villkor? Skanskas verksamhet i ecuadorianska Amazonas*: [http://www.swedwatch.org/swedwatch/arkiv/arkiv\\_2008/skanska\\_inblandat\\_i\\_kontroversiell\\_oljeutvinning\\_i\\_ecuador](http://www.swedwatch.org/swedwatch/arkiv/arkiv_2008/skanska_inblandat_i_kontroversiell_oljeutvinning_i_ecuador)



**KOLONIALISM BORTOM LIBERALA LÖSNINGAR**

**SKANSKA ÄR ETT AV** världens största byggföretag. Nästan vart man än reser möts man av arbetsplats skyltar som signalerar Skanskas närvaro. Helsingfors, New York, Buenos Aires, välj själv, företaget finns överallt i Europa, Nordamerika och stora delar av Latinamerika. Dess verksamhet spänner över många områden, från att bygga hus, vägar och broar till att utföra gigantiska infrastrukturprojekt och underhållsarbeten åt oljeindustrin – den sektor som vi har valt att undersöka.

Den största delen av Skanskas totala omsättning i Latinamerika sker inom gas- och oljeexploatering. Liksom det nordamerikanska företaget Halliburton (känt från sina arbeten i krigets Irak) har Skanska valt att verka på lukrativa oljefält i extremt känsliga regioner, där brott mot mänskliga rättigheter är mer regel än undantag. Det finns vinstmässiga fördelar med att utföra arbeten åt stora oljebolag i fattiga världsdelar. Att det sen är kontroversiella arbeten kan till företagets förmån lätt kringgås genom arbetets och kontraktens utformning, ty det är svårt att bevisa vilket ansvar som faller på vilket bolag när ett flertal är inblandade. Skanska och dess största arbetsgivare i Latinamerika, oljebolaget Petrobras, har till exempel satt i system att konsekvent skylla ifrån sig det egna företagsansvaret vid kritik av den gemensamma verksamheten. Enligt advoka-

ten Pablo Fajardo i Ecuador är det bokstavligen en juridisk djungel att reda ut skuld och ansvar när något brott har begåtts på ett oljefält där ett flertal bolag samverkar. Det tar naturligtvis inte från något av de samverkande företagen dess ansvar påpekar han. Tyvärr är dock företagen kvicka att utnyttja möjligheten att skylla ifrån sig på varandra.

Men att kontrakteras genom andra bolag har inte bara gjort att Skanska kunnat undfly ett övergripande (och ett eget) ansvar, utan oljebranschens vara i sig gör även att företaget slipper en direkt kundkontakt med konsumenter som kräver företagets ansvarstagande. Det leder naturligtvis till en rad andra problem när det gäller att sätta press på företaget. Utan direkt kontakt med mänskliga konsumenter förlorar ett företag vissa viktiga incitament för att bete sig anständigt, det slipper helt enkelt drabbas ekonomiskt av en eventuell konsumentbojkott.

Den liberala idén om konsumentmakt är därför, i praktiken, helt ogenomförbar när det gäller ett företag som Skanska, vars produkter konsumeras av andra storföretag och inte verkliga personer, som till exempel är fallet med produkter som Nikeskor eller Coca-Cola, det vill säga varor som kan bojkottas av medvetet ansvarskrävande konsumenter (även om dylika bojkotter ofta har misslyckats historiskt).

Så hur gör man då för att sätta press på en skrupelfri alltillverkare som Skanska? Bojkottar de broar och vägar det byggt? Eller undviker de oljebaserade produkter det medverkat till någonstans i produktionskedjan? Eller organiserar man kanske en kampanj för att oljebolagen ska bojkotta företaget?

Problemet är svårlöst och frågan kvarstår, hur sätter man

adekvat press på ett företag som inte respekterar mänskliga rättigheter och miljölagar, vars verksamhet finns och syns överallt men ändå är osynlig för den vanlige enskilde konsumenten?

Problemet är avgrundsdybt. Det finns knappt några juridiska mekanismer för att överhuvudtaget döma eller straffa transnationellt verkande företag, och då särskilt inte när dessa verkar i ekonomiskt utblottade länder i syd. Fallet Texaco i Ecuador,<sup>1</sup> som pågått sedan 1993, är ett skolexempel på den näst intill omöjliga uppgiften att utkräva ansvar och ersättning av ett företag som orsakat stor mänsklig och ekologisk skada. Skanskas lagbrott ger oss ytterligare ett exempel. Advokat Fajardo berättar hur det beräknas att det skulle kosta mer än 10 miljarder dollar att reparera skadan som Texaco (nu Chevron) orsakat i Ecuador, men att pengarna givetvis inte kan gottgöra alla de mänskliga och ekologiska skador som företaget orsakat. Dessutom har den målsägande sidan inte resurser att fortsätta att kämpa bakom rättssalens lyckta dörrar så länge till.

Ett annat exempel på hemmaplan är riksenheten mot korruptionens förundersökning om Skanskas korruption i Argentina som påbörjades av riksåklagare Christer van der Kwast. Fallet baserades på information från främst Skanska själva och även till viss del från organisationen CIPCE i Argentina, men lades ner då enheten menade att då ingen svensk medborgare haft kännedom om utbetalningarna i Argentina finns inget straffansvar i Sverige.<sup>2</sup> På grund av att ingen svensk individ ansågs vara inblandad (och det bör påpekas att VD för Skanska vid detta tillfälle var engelsman) kan företaget således fritt fortsätta med sin korrupta verksamhet.

Folkrörelser och civila befolkningar kämpar förtvivlat världen över för att befrias från det förtryck och den exploatering som olika företag utövar på deras bekostnad. I Latinamerika är det många som kämpar mot just Skanska och dess samarbetspartners, olika oljebolag, något som våra artiklar på Yelah genomgående har haft som huvudfokus.

För företagens makt och övergrepp är när allt kommer omkring en fråga om demokrati och mänskliga rättigheter. Hade företaget haft ett lika massivt folkligt motstånd i Sverige skulle det kanske se annorlunda ut. Det skulle troligen inte kunna hota, muta och bete sig på det sätt det gör i Ecuador, eller? Oavsett vilket, en sådan frågeställning belyser en annan aspekt av problemets rötter, om varför exploateringen är så ofattbart grym i länder som varit före detta kolonier.

Den koloniala imperialismens epok har förvisso upphört och länder i syd har haft en formell självständighet i decennier vid det här laget. Men trots denna formella frigörelse har det imperialistiska förtrycket ändå inte försvunnit då den ekonomiska politiken fortfarande dikteras av andra makter utifrån. Det är, nästan undantagslöst, utländska regeringar och transnationella företag som bestämmer villkoren i syd.

På många sätt är det med en oförminskad styrka, om än inom andra former, som imperialismen lever vidare i postkolonial tid. Man kan kanske, som idéhistorikern Klas Grinell gör i tidskriften *Ord och Bild* (2008:2), hävda att »imperialismen är en inneboende del av det kapitalistiska systemet«, vilket Skanskas verksamhet i Ecuador kan anses illustrera: Sveriges ekonomiska intressen i Skanskas olje-

pengar är enorma, företaget är en av landets största ekonomiska aktörer och oerhört betydelsefullt för det svenska välfärdssystemet.

Förutom stora ekonomiska intäkter på ett generellt plan är AMF:s pensionssystem till stor del avhängigt företaget: AMF är en av de största svenska aktieägarna i Skanska.

Klas Grinell menar att det moderna samhällets koloniala grund, som han kallar för »kolonialitet«, »vidare omfattar alla i den moderna världen utan att de tydligt behöver ha tagit ställning till den« (*Ord och Bild* 2008:2). Man kan, med andra ord, se det som att vårt samhälle är en gigantisk exploator vars välstånd hämtas, i form av råvaror, med våld från någon annanstans.

Som svensk medborgare har man (som bland annat pensionssystemet visar) en indirekt ekonomisk relation till den exploatering som sker i syd (till exempel Skanskas oljeexploatering). Denna relation existerar vare sig man vill eller inte, då vårt välstånd de facto fortfarande byggs på ett massivt förtryck av lokala befolkningar och en hänsynslös naturexploatering, varefter man kan konstatera att »kolonialiteten« som erfarenhet inte undgår någon i den moderna världen.

**DET ÄR MOT BAKGRUNDEN** av detta som vi vill belysa baksidan till framgången hos ett av världens största byggföretag, tillika en motor i den svenska ekonomin och en tung institution som de flesta i Sverige direkt eller indirekt, frivilligt eller motvilligt, har en relation till oavsett hur mycket svensk man än gör sig.

1. <http://www.chevrontoxico.com/>

2. Se *Beslut angående förundersökning SKANSKA/ARGENTINA AM-25531-07*



## FÖRSTA MÖTET I AMAZONAS

**FÖRSTA GÅNGEN** som vi besökte ecuadorianska Amazonas sargade oljeregion var hösten 2005. Anledningen till att vi hamnade just där var genom ett praktikprogram som organiserades av den SIDA-finansierade biståndsorganisationen Latinamerikagrupperna (tidigare UBV) och Sörängens folkhögskola.<sup>1</sup> Efter förberedande studier på folkhögskolan i Nässjö fick vi praktikplatser på småbondeorganisationen Focao, som ligger i Ecuadors amazonska provins Orellana och oljestaden Coca.

Idén med en praktik Amazonas var att solidarisera med lokalbefolkningens kamp mot oljebolagens kolonisering av regionen. Men väl på plats i regnskogen visade sig småböndernas egen organisation, Focao, vara finansierad av bland annat oljebolaget Perenco, vilket omöjliggjorde vår praktik där. Det kom snart också fram att Focao, som bestod av nyinflyttade jordbrukare från andra regioner (så kallade »colonos«), bedrev en rasistisk politik gentemot traktens icke-jordbrukande ursprungsfolk.

Amazonas ursprungsfolk, särskilt jägar- och samlarkulturerna, betraktas ofta som »outvecklade och efterblivna« av de till regnskogen nyinflyttade jordbrukarna, liksom av oljebolagens anställda. Focao utgör därför inget ovanligt exempel i Amazonas, där oljebolagen genomsyrar och kontrollerar hela samhället, och så även småbondeorganisa-

tionerna. Av uppenbara etiska skäl bröt vi snart kontakten med Focao och gjorde upp med UBV/Latinamerikagrupperna (som omdömeslöst hade sänt oss till en organisation de inte kände till) om att ordna vår egen praktik.

Vårt intresse för ursprungsfolkens situation i oljeregionen styrde oss till FDA – Frente de Defensa de la Amazonia, som bland annat driver det kända rättsfallet mot oljebolaget ChevronTexaco vars härjningar i Ecuador (1968–1992) har kommit att kallas för »regnskogens Tjernobyli«.<sup>2</sup>

Under dessa första veckor i Amazonas kom vi även i kontakt med Skanska för första gången, men innan dess hade vi redan börjat samarbeta med FDA och miljöorganisationen Acción Ecológica som även den arbetar mot oljeexploatering i regnskogen och på ursprungsmarker. Tillsammans med dessa två organisationer började vi undersöka Skanskas del i den kontroversiella och ofta olagliga oljeexploatering som sker i Ecuadors mest känsliga områden: i de nationalparker som bevakas hårt av oljebolagens inhyrda militär.

Under hela vintern 2005/2006 bodde vi permanent i den miserabla och militariserade oljestaden Coca där vi fick logi av FDA i deras kontorslokaler. På grund av konflikter mellan lokalbefolkningen och oljebolagen rådde det ofta undantagstillstånd i området, och det militära hotet och våldet gjorde att man sällan kunde gå ut efter mörkrets inbrott. Om natten var vi inlåsta i FDA:s arkiv där det även magasineras viktiga dokument som rörde fallet mot ChevronTexaco. Det var så säkert det kunde bli, i ett av världens farligaste hörn.

Under vår tid med FDA tog vi kontakt med Skanskas regionalt anställda chefer som introducerade oss i företa-

gets verksamhet. De gav oss intervjuer och lotsade runt oss i de förstörda landskapen, samt introducerade oss för fler anställda på företagets bas utanför Coca. Av säkerhetsskäl kunde vi givetvis inte berätta att vi arbetade för FDA, utan utgav oss för att vara studenter (i industriell ekonomi från Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm) med ett pågående examensarbete om »svenska företag i världen och deras hållbarhetsperspektiv«.

Tack vare dessa felaktiga men nödvändiga uppgifter välkomnades vi (till skillnad från andra besökare som arbetar med människorättsfrågor i regionen) av Skanska och kunde göra en rad studiebesök på dess anläggningar. Vi gjorde bandade intervjuer, dokumenterade och lotsades runt på och omkring oljefälten.<sup>3</sup>

Det vi fick se var en fasansfull människorättssituation, förödande och mycket omfattande föroreningar, samt ett livshotande våld mot ursprungsfolken. Det är den situationen, sanningen från lokalbefolkningens och ursprungsfolkens perspektiv, som vi har försökt skildra genom våra reportage.

1. UBV är en förkortning av Utbildning för biståndsverksamhet, under 2008 har organisationen bytt namn till Latinamerikagrupperna.
2. <http://www.texacotoxico.com/>
3. Inledningsvis var vår avsikt inte att »wallraffa« företaget, utan snarare att få en inblick i en verksamhet som vi inte skulle ha tillträde till om vi utgett oss för att vara skribenter eller människorättsaktivister (vilka det bokstavligen är skottpengar på bland oljebolagen i Amazonas).



## SWEDWATCH OCH DEN FÖRSUMMADE RAPPORTEN

**I FEBRUARI 2006** kontaktade vi den SIDA-finansierade organisationen SwedWatch (som bland annat f.d. UBV och Svenska kyrkan är medlem i), vars uppdrag är att granska och rapportera om svenska företag utomlands. Det här var rätt organisation att vända sig till med den information vi hade, antog vi. SwedWatch och dess kanslichef Örjan Bartholdsson visade stort intresse för våra undersökningar om Skanska och bad oss genast att skriva ett rapportunderlag om företagets verksamhet utifrån det omfattande material vi hade presenterat.

I början av juni 2006 överlämnade vi materialet från våra undersökningar till SwedWatch. Enligt Örjan Bartholdsson skulle rapporten därefter lanseras offentligt senast i augusti samma år, efter att först ha bearbetats och gjorts vattentät genom ytterligare research av anställda via SwedWatches medlemsorganisationer. Men arbetet med rapportens färdigställande och lansering drog dock ut på tiden och vår överenskommelse med SwedWatch – om snar publicering och samarbete med de delaktiga organisationerna i Ecuador – tycktes falla i glömska från deras sida.

När rapporten fortfarande inte var klar framåt hösten 2006 började vi göra efterforskningar i hur SwedWatch och f.d. UBV arbetade med fallet. Genom våra kontakter på samarbetsorganisationerna i Ecuador (som vi förmedlat

till SIDA-organisationerna) fick vi snart veta att f.d. UBV och SwedWatch hade visat dem ett svalt intresse och även försummat den med dem så viktiga korrespondensen för vidare undersökningar. José Proaño på Acción Ecológica, som satt på mest information om Skanskas olagligheter, förklarade hur han hade skickat viktig information till SwedWatch och f.d. UBV utan att dessa ens hade svarat. Hans besvikelse var stor.

Gång på gång under hösten 2006 och framåt försökte vi få klara besked om hur rapportarbetet gick, och varje gång fick vi undvikande svar av Örjan Bartholdsson; att rapporten tyvärr måste fördröjas ytterligare på grund av olika skäl. Hela sju gånger mellan augusti 2006 och oktober 2007 meddelande Bartholdsson, efter ihärdiga påtryckningar, nya datum för lansering av rapporten, men alla dessa gånger kunde vi besviket betrakta SwedWatchs uppskjutanden utan att ange några klara besked och anledningar. Både vi och våra ecuadorianska kamrater i de olika indian- och miljöorganisationerna frystes under den här tiden allt mer ut från processen med rapporten och en eventuell kampanj (som det inledningsvis i kontakten med SwedWatch talades om). SwedWatch svarade endast som kortast på mail från oss, men ignorerade helt mail från Acción Ecológica och huaoranifolkets organisation AMWAE.

Ett helt år senare, sommaren 2007, stod vi rådlösa inför SwedWatchs svek och beslöt oss för att börja publicera vårt material i artikelform på *Yelah.net*. SwedWatch hade dock avrått oss från att skriva om Skanska innan rapporten offentliggjordes, eftersom det enligt Bartholdsson skulle försvaga rapportens genomslagskraft. Men vid det här laget, och över ett år efter att de hade fått vårt material utan att

gå vidare med det, såg vi ingen anledning till att fortsätta hemlighålla den viktiga informationen. Både vi och involverade i Ecuador hade vid det här laget väntat alltför länge på en rapport och en kampanj som aldrig tycktes ske. Vårt förtroende för Swedwatch var förbrukat, så vi beslöt oss för att gå ut med materialet på egen hand genom Yelah. Örjan Bartholdsson var besviken. Nu riskerade vi att förstöra hela rapporten, dess nyhetsprängstoff, inför SwedWatches lansering, menade han. Bartholdsson påpekade också att vi inte borde ha publicerat något utan att höra av oss till dem, medan det i själva verket var SwedWatch som för längesedan hade brutit avtal och kommunikation oss emellan.

Det finns kanske förklaringar till SwedWatch agerande i det här fallet. Liksom andra SIDA-finansierade organisationer söker även SwedWatch bidrag årligen mot redovisad och planerad verksamhet. Skanskarapporten innebar att flera personer fick sysselsättning genom SwedWatch, som till exempel dess kanslipersonal och i synnerhet de som drogs in utifrån för att färdigställa rapporten, som Örjan Bartholdssons personliga kamrat, Brasilien-kännaren Lenart Kjörning. Bartholdsson lät SwedWatch rekrytera sin egen vän Kjörning eftersom han lägligt nog sökte arbete vid tillfället. Kjörnings arbetsuppgift var bland annat att faktakolla rapporten, enligt Bartholdsson, vilket framstår som helt bisarrt med tanke på att han inte alls var insatt i fallet och saknade den specifika kunskap om oljeexploatering och ursprungsfrågor som uppgiften krävde.

Den här hanteringen av ärendet liksom den homosociala rekryteringen illustrerar kanske en klassisk bild av hur (ofta äldre) män skor sig på (ofta yngre) kvinnors arbete. Andra som var satta att arbeta med rapporten saknade ock-

så kompetens i fallet, till den grad att de även, vid tillfäl-  
len då de famlade i mörker, hörde av sig till oss om frågor  
som rörde det mest grundläggande om oljeindustrin och  
Skanska.

Att alla dessa personer som var indragna i Skanskarap-  
porten har avlönats med skattemedel för ett arbete som de  
knappast kunde utföra på grund av sin okunskap är upp-  
seendeväckande. Att det därutöver hela tiden fanns andra  
personer som hade den kunskap och kompetens som kräv-  
des för att leverera och färdigställa en starkt kritisk och fak-  
taenlig rapport är förkastligt. Så vad handlade då det hela  
om, om inte ett spel med biståndspengar och lönepolitik  
kompisar mellan? Det är svårt att se det på ett annat sätt.  
SwedWatch konkurrerar om biståndsbidrag med många  
organisationer och det antal rapporter som de har på gång  
kan användas för att legitimera verksamheten och bevilja  
nya bidrag, likväl som det avlönar ett flertal personer.

I antologin *Antropologi/Journalistik* (Hannertz: 2004) be-  
skriver och kritiserar Örjan Bartholdsson, här i egenskap  
av antropolog, bland annat hur NGO:s tenderar att skapa  
eller förstärka en medialt uppmärksammas problembild  
någonstans i Syd för att själva bli finansierade. Han exem-  
plifierar med hur många organisationer som såg en eko-  
nomisk möjlighet i att engagera sig i gatubarnsfrågan på  
1990-talet.

Men idag och på andra sidan skrivbordet, som represen-  
tant för SwedWatch, kan man fråga sig om det inte är dags  
för Bartholdsson att göra en ny analys, över sitt eget och  
SwedWatchs agerande. För vem och varför arbetar han och  
SwedWatch när allt kommer omkring? Med tanke på den  
fina dialog som SwedWatch påstår sig ha haft med Skanska

under rapportarbetet (något de däremot inte haft med dem som drabbats av företaget) kommer andra perspektiv fram i dagen. I ett mail till Dahlström, i januari 2008, skriver Bartholdsson bland annat att han låtit Skanska »rätta sakfel« i rapporten, vilket också får oss att undra över SwedWatches källkritiska perspektiv. Dessa »sakfel« hade kunnat korrigeras av jurister och aktivister i Ecuador, snarare än av Skanskas egna mediestrateger.

**NÄR RAPPORTEN TILL SLUT** lanserades den 2 maj 2008, i samband med ett inslag på *Aktuellt*, var det föga förvånande att Skanska var väl förberett med strategier som tänkts ut under lång tid för att kunna bemöta all kritik. Företaget hade dessutom hunnit sopa igen spåren på ett par ställen där de härjat genom att avsluta projekten (vilket till viss del gör SwedWatch rapport inaktuell), samt gjort om hela sin verksamhetsbeskrivning i Ecuador, där det nu påstår sig arbeta med »miljöförbättrande« åtgärder på oljefälten. SwedWatches låga prioritering (eller medvetet utstuderade förseningar), resulterade i en för Skanska perfekt greenwash-kampanj.<sup>1</sup> Rapportlanseringens senareläggning gav företaget all tid i världen åt att designa en ny kostym, en helt ny image, nu som »miljöförbättrare«. En chans de tog väl till vara på, vilket vi senare ska återkomma till.

Efter rapportens lansering publicerade Yelabs redaktion en kritisk kommentar om SwedWatches hantering av fallet.<sup>2</sup> Där kritiserades både rapportens fördröjning och innehåll som vi, med flera från samarbetsorganisationerna i Ecuador, anser ha blivit lidande på grund av fördröjningen. I kommentaren ville vi belysa hur SwedWatch inte lever upp till sitt uppdrag, som genom granskning och informations-

spridning är att bidra till att svenska företag respekterar människor och miljö i utvecklingsländer. Det finns en uppenbar paradox i det uppdraget då den SIDA-finansierade organisationen inte själv lyckas uppfylla de krav de ställer på företagen. Här är det tyvärr inte svårt att framkalla minnet av Riksrevisionens kritik, som släpptes efter en granskning under hösten 2007, mot SIDA:s hantering av biståndspengar. Kritiken handlade om en rad oegentligheter och spårlöst försvunna skattepengar i olika biståndsprojekt. Man kan undra vad en granskning av SwedWatch skulle resultera i?

1. Se kapitlet *Den stora miljövännen*, s.41 om greenwashing.
2. <http://www.yelah.net/articles/kommentar20080503>

## **MEDIAL CENSUR: ATT TIGA OM VERKLIGHETEN**

**ATT MEDIERNA INTE** alltid fyller en demokratisk funktion är föga kontroversiellt att påstå. Mediekritiker har så hävdad i decennier och därtill har ett flertal samhällspolitiska perspektiv, inte minst feministiska, bidragit till att belysa hur olika intressen och maktbalanser påverkar journalistiken. När verkligheten skildras finns det alltid aspekter på klass, kön, etnicitet/kultur, ålder, med flera kategorier, som spelar in. Det är alltså snarare intressen och synvinklar som leder till en förvrängd journalistik än direkta lögnar eller konspirationer.

Men till följd av diverse allvarliga representationsproblem och ojämlika förhållanden är medialiseringen av världen ett stort demokratiskt problem. Vilka som får säga vad, hur, när och var beror på en mängd faktorer som gör att vissa saker aldrig ventileras och vissa människor aldrig får komma till tals. När medier och journalistik kommersialiseras blir det naturligtvis ekonomiskt tyngre aktörer som får mest utrymme, vilket gynnar storföretag som har miljoner, eller kanske miljarder, att lägga på sin PR. Det är därefter ingen slump att det finns mer utrymme för positiva inslag om ett stort företag, vars annonspengar kan finansiera en hel del redaktionsarbete, än granskande och kritiska reportage om företaget. Det kostar att ge ut en tidning, och det ekonomiska beroendet påverkar innehållet.

Kanske kan dylika förklaringsmodeller hjälpa oss att belysa vad som ligger bakom svenska mediers stora tystnad om Skanskas brott mot lokala befolkningar i Sydamerika?

I samband med publiceringen av Skanskaartiklarna under sommaren 2007 skickade vi ut hundratals pressmeddelanden till svenska medier. Att det fanns många kontrollerbara källor bakom anklagelserna i artiklarna framgick tydligt. Så när som på några få undantag visade dessa mottagare av pressmeddelandena ett svalt eller obefintligt intresse för uppgifterna om Skanska. De få svenska tidningar som tog kritiken av företaget på allvar och valde att uppmärksamma den var bland annat *Stockholms Fria Tidning*, *Hudiksvalls Tidning*, *Arbetaren*, *Tidningen Broderskap*, *Miljömagasinet*, *Tidningen ETC*, samt några politiska sajter (som till exempel Grön Ungdoms) och oberoende bloggar. Ingen av landets större tidningar skrev en enda rad, trots att Latinamerikas största medier (särskilt de argentinska) kritiserat Skanska under en längre tid. Att våra uppgifter hade stöd var således okontroversiellt för den som brydde sig om att kolla upp saken närmare. Källorna om företagets brottsliga verksamhet var många och (förutom barriären med det spanska språket som dock är ett av världens största) var de även lättillgängliga i form av olika organisations- och myndighetsrapporter, liksom mediala reportage.

En lustig sak under den här perioden då vi sände ut alla dessa pressmeddelanden om företaget var att vissa tidningar inte blundade konsekvent, utan faktiskt visade en initial men reserverad nyfikenhet. Till exempel visade tidningen *Expressen* ett sådant intresse, vilket tog sig uttryck i en mängd telefonsamtal från dess redaktion. Men tidningen avstod senare att skriva något om fallet, efter att ha pra-

tat med SwedWatches kanslichef Örjan Bartholdsson, som *Expressens* redaktion »genom kontakter«, enligt sig själva, redan visste arbetade med en rapport baserat på vårt material. *Expressens* redaktion lät därefter meddela att de skulle vänta med att uppmärksamma fallet till SwedWatch gav sitt bidrag. Så skedde dock aldrig, tidningen har sedan dess och fram tills nu inte tillägnat kritiken av Sveriges största byggföretag någon uppmärksamhet. Kanske på grund av att fallet enligt *Expressen* förlorade nyhetsvärdet i och med SwedWatchrapportens två års långa försening? Hur som helst föll Skanskas brott i Latinamerika på glömskans historiska soptipp, för *Expressen*.

En annan tendens som vi på Yelabs redaktion märkte under tiden vi arbetade med dessa pressutskick var hur vissa medier hade ett slags villkorat intresse. Vänstertidskriften *Ordfront* ville till exempel bara publicera kritiken om vi kunde skriva en i deras tycke mer »saklig och neutral« artikel på temat, det vill säga mindre »ideologisk« (deras ordval) än det som skrivits på Yelah. Exempel på den ideologiska ansats som inte gillades, enligt *Ordfronts* chefredaktör Johan Berggren, var bland annat att vi kritiserade den nyliberala ideologi som möjliggör och försvarar storföretagens och därmed Skanskas exploatering i syd. Berggren ansåg att det »inte gynnade vår sakframställning« när vi kritiserade den nyliberale ideologen Johan Norberg i ett exempel för att illustrera vilka idéer som Skanska rättfärdigar sin rovdrift genom. *Ordfront* har varit i mycket blåsväder de senaste åren och man kan lätt förstå att de vill vara försiktiga, men att utelämna den politisk-ekonomiska ideologi som möjliggör och legitimerar Skanskas verksamhet i Latinamerika är meningslöst; förutsatt att man vill skapa någon som helst

förståelse för sammanhanget. Det är dessutom oförsvarbart att avpolitisera den nyliberala våg som storföretagen rider på i syds forna kolonier. Fast oavsett detta, Ordfront ansåg tydligen inte att fallet var tillräckligt viktigt att uppmärksamma, överhuvudtaget, för i tidningen har inte en endaste rad om Skanska nämnts. Inte ens den ringaste och mest »sakliga« kritiken har fått plats.

I de stora dagstidningarna däremot skrevs det en del om Skanska, men knappast i form av någon granskande journalistik. Vad som i stället rapporterades om företaget under samma period som Yelchs artikelserie publicerades var nästan uteslutande »nyheter« om företagets framgångar världen över. Vi kunde ironiskt nog observera hur Sveriges större tidningar (som *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*) konsekvent återgav Skanskas egna pressmeddelanden rakt av de gånger som företaget figurerade i tidningarna. Ett tydligt exempel dök upp sommaren 2007 under Yelchs pågående artikelserie då Skanska fick ett kontrakt värt 6,7 miljarder kronor för att renovera FN:s huvudkontor i New York. I såväl Skanskas eget pressmeddelande som stora svenska medias rapportering tog dåvarande handelsminister Sven Tolgfors parti för företaget:

*Jag glädjer mig åt att Skanskas fleråriga medlemskap i Global Compact – FN:s principer om mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljörett och anti-korruption – var en av de faktorer som vägdes in när man utvärderade de olika byggföretagens anbud.<sup>1</sup>*

Samtidigt pågick en stor rättegång mot Skanskas korruption i Argentina som var hett nyhetsstoff i Argentina. Med-

an det i Buenos Aires syntes stora billboards med förstasidor av tidningar som avslöjade Skanskas korrupktion, hade fallet fått minimal uppmärksamhet i svenska medier.

I *Aktuellts* inslag om oljans offer i Ecuadors Amazonasregionen den 2 maj 2008, presenteras både ChevronTexaco och Skanskas olagliga aktiviteter. Journalisten Sara Bull ger ChevronTexaco uttrymme att avfärda anklagelserna om att företaget lämnat kvar föroreningar, och en av ChevronTexacos advokater Rodrigo Perez försvarar den multinationella jätten med hänvisningar till de kontrakt om saneringsarbeten som företaget skrivit under med regeringen och som enligt honom friar ChevronTexaco från ansvar. Vad *Aktuellt* inte tar upp i detta fall är att dessa korrupta kontrakt skrevs under av dåvarande oljeminister Galo Abril som i dag är Sveriges honorärkonsul i Ecuador. Rättsfallet har också bevisat att dessa saneringsarbeten aldrig utfördes.

Den svenska journalistiken föreföll generande okritisk vid en närmre blick. En iakttagelse som även bekräftades av en aktuell studie vid Stockholms universitet, utförd av ekonomijournalisten Knut Kainz Rognerud som granskat den svenska affärspressen.<sup>2</sup> Rogneruds undersökning visar hur storföretagens egna bilder dominerar nyhetsrapportering om dem i den tongivande affärspressen och att det är ovanligt att andra källor tillåts presentera en motbild. I *DN debatt* (2007-11-24) skriver Rognerud följande:

*Tittar man på enbart det totala antalet nyhetsartiklar innehåller bara var tjugonde artikel kritiska frågor. Ingen artikel uppfyller kriteriet »avslöjande«, det vill säga att artikeln beskriver dolt maktmissbruk, oegentligheter eller ett förfarande som moraliskt kan ifrågasättas. (DN 2007-11-24)*

En av flera orsaker till detta kan enligt Rognerud vara att aktieägarperspektivet har blivit mer framträdande i svensk affärspress och att detta resulterat i att ekonomijournalistiken blivit mer beroende av företagens kvartalsrapportering:

*Bolagens presskonferenser och informationsträffar riktar sig i huvudsak till investerare. På så sätt återger medierna ofta ett investerarperspektiv när de rapporterar från dessa tillfällen. Rapportperioden har ofta ett kortsiktigt perspektiv vilket också påverkar mediernas återgivning... En följd är också att journalistiken troligen blivit mer börskonjunkturberoende; mer kritisk i nedgång, mer positiv i uppgång [...]*

*Ökade produktionskrav på redaktionerna tillsammans med en ökad professionell mediehantering från företagens sida leder till att företagen alltmer styr rapporteringens innehåll. Artikelgenomgången visar till exempel att bolagets representanter är kraftigt överrepresenterade som källor i artiklar om bolaget. Pressmeddelanden från bolaget dominerar bland de skriftliga källorna och vd eller annan ledningsperson i bolaget bland de verbala. Bevakarnas nära relation till bolaget och till källor till exempel inom företaget eller bland börsanalytiker kan spela en roll. En aktieanalytiker beskriver relationen som ett giftermål där självcensuren kan påverka vad man skriver. Tidigare har journalister uppfattat att den som skriver positiva artiklar om företaget får snabb tillgång till information från bolaget medan de som skriver kritiska artiklar inte får det. (DN 2007-11-24)*

Det finns ett effektivt sätt, mycket mer effektivt än att ge en förljugen bild, för att konstruera en falsk bild av verklig-

heten. Det är helt enkelt att utesluta och tuga om det som bör sägas. Att göra något till en icke-fråga är lika mycket, eller även en mer lyckad, härskarteknik och maktstrategi än det är att dementera och ifrågasätta. När medier utesluter något från sin dagordning faller det bortom den världsbild de är med och definierar genom sitt stora utrymme i det offentliga rummet. Genom att säga det som inte sägs i den kapitalistiska pressen, försöker politiskt och ekonomiskt oberoende medier som Yelah att utgöra en motdiskurs. Vi gör det utifrån ett ideellt engagemang, av solidaritet med utsatta civila, samt helt utan andra lojaliteter och annonsberoenden.

**ATT GRANSKA FÖRETAG**, liksom miljörelaterade frågor, verkar vara de vinstdrivande redaktionernas stora problem och anledningarna kan tänkas vara många. När det gäller företagsgranskningens brister finns de exempel som Rognerud pekar på och gällande miljöbevakningen saknas kanske den kunskap och vilja som krävs av den avlönade journalistkåren. Allt för ofta kan man i de vanliga medierna läsa miljö- och klimatreportage som liknar rena reklamerna, med konsumtionsinriktade vinklar och livsstillistiska påbud om hur enskilda individer ska förändra sina konsumtionsvanor.

Klimatkompensation av flyget är bara ett men grovt exempel på denna business-as-usual-journalistik som praktiseras när helst det kommer till klimathot och miljö. Ett annat men relaterat exempel på hur gränserna mellan journalistik och reklam kan suddas ut är när storföretagens representanter själva utger sig för att forska och verka för det allmännas bästa (liksom journalisterna).

1. <http://regeringen.se/sb/d/8620/a/82201>
2. Se *DN debatt*, 24 november 2007: »Okritisk journalistik styrd av direktörerna«. Samt Knut Kainz Rogneruds magisteruppsats »Ekonomijournalisten – företagets bästa vän« (JMK, 2007)

## DEN STORA MILJÖVÄNNEN

**SEDAN SKANSKAS MILJÖBROTT** i Amazonas har offentliggjorts i Sverige under det senaste året (genom våra artiklar, SwedWatches rapport etc.) har företaget satsat hårt på att sprida en motbild. Till exempel har företagets egen verksamhetsbeskrivning i oljeprojekten förändrats totalt, från att ha kallat uppdragen för »service och underhåll vid oljeutvinning« kallar man det nu för »miljöförbättrande arbete«. Enligt sig självt är alltså Skanska ett miljöföretag, vilket dess representanter också argumenterar för vid varje tillfälle. Mediestrategen Peter Gimbe hävdar till exempel att »Skanska hjälper oljebolagen att utvinna oljan miljövänligt« och att »utan den professionella expertis som Skanska tillhandahåller skulle utvinningen vara mycket värre«. <sup>1</sup> Detta orwellska nyspråk och semantiska motsatsdialektik som företagets representanter talar i fallet om oljan är dock ingen avskild företeelse, utan utgör numera företagets allmänna retoriska koncept.

På omslaget till Skanskas företagsmagasin *Worldwide – Beat the heat* <sup>2</sup> låter sig Skanskas hållbarhetsdirektör Noel Morrin fotograferas leende med barn i olika åldrar i en idyllisk parkmiljö. Inuti magasinet beskriver byggföretaget sig självt som »Good and Green« och sidorna fylls av reportageliknande reklam om Skanskas (enligt egen utsaga) miljövänliga och hållbara verksamhet. Det finns ett ord för det

här fenomenet: Greenwash är ett begrepp som används för att beskriva hur ett företag lägger stora summor pengar på att marknadsföra en grön image snarare än att värna om miljön i praktiken. Skanskas glassiga magasin *Worldwide – Beat the heat* är som skolexempel på greenwashing, där företaget talar sig varmt för miljön medan dess verkliga aktiviteter är allt annat än miljövänliga.

Greenwash är strategi inom det numera välutnyttjade begreppet »hållbar utveckling« som introducerades under 1990-talet och började användas av företag och stater med mål att bärga det gamla kritiserade utvecklingsbegreppet. Detta för att undvika ett större ifrågasättande av begreppet utveckling i sig, liksom vilka som bestämmer och definierar vad som ska utvecklas hur och till vad. Med »hållbar utveckling« kan företag och stater i nord istället fortsätta att (på ytan) yrka på att de bekämpar fattigdom och skyddar miljön – inom ramen för västerländska principer – samtidigt som de fortsätter att plundra Syd på resurser och utplåna naturer och kulturer. Därefter har fler motsägelsefulla begrepp förts in i diskursen, som till exempel Skanskas »miljövänliga« oljeexploatering. Det är en smart taktik för att försöka rentvå företagets toxiska praktik och föreställa den i ett nytt »miljövänligt« sken, och presentera till exempel motorvägsbyggen och oljeexploatering som miljöprojekt.

**EN ANNAN FÖRETEELSE** som handlar om greenwashing, och som praktiseras flitigt av Skanska, är företagets försök att dölja en smutsig verksamhet bakom olika slags avtal och certifikat om företagets sociala ansvarstagande, så kallat Corporate Social Responsibility (CSR). Dessa avtal och certi-

fikat är ofta skissade och utfärdade på godtyckliga grunder av företaget självt eller dess vänner i form av ekonomiska institutioner.

Global Compact är ett av dessa avtal, lanserat av Kofi Annan under World Economic Forum i Davos 1999, som på löpande band utfärdar en fin etikett till företag som ansluter sig till det. Tillsammans med ökända företag som Nike och Coca-Cola Company är Skanska ett av de storföretag som gärna låter sig associeras till Global Compact vars avtal består av tio principer på områden som miljö, mänskliga rättigheter och antikorruption. Det vill säga områden som i verkligheten har visat sig att inte vara Skanskas starka sidor, men som gör avtalet till ett effektivt PR-verktyg för att tvätta företagets smutsiga byk. Och som ofta är fallet med CSR-projekt, är Global Compact ett icke-bindande avtal. Företaget förpliktigas inte på något sätt att respektera de vackra principerna, som ingen heller kontrollerar huruvida de efterlevs. Istället är det enbart upp till företaget självt att definiera sin verksamhetsetik. Som Rebecca Göthe konstaterar på *Yelah.net* (2008-01-24),<sup>3</sup> är det därefter knappast märkligt att så många företag ansluter sig till Global Compact. Avtalet är i sig värdelöst och kan dessutom bidra till att skingra initiativ om verkliga åtgärder för att förhindra företagens skadegörelse.

**KANSKE ÄR DET** Skanskas ambitiösa PR-apparat (som magasinet *Worldwide – Beat the heat* och anslutningen till Global Compact vittnar om) som gör att företaget ofta vinner priser för sitt »miljöarbete« och får olika slags bekräftelser för sin fina företagsetik. Till exempel ingår Skanska i ett globalt erkänt (åtminstone av näringslivet självt) etiskt index

över socialt ansvar (FTSE4 Good Index som ägs av *Financial Times* och London Stock Exchange) där man listar företag som kännetecknas för sitt miljöarbete samt respekt för mänskliga rättigheter.<sup>4</sup> Och i Latinamerika, den världsdelen där Skanskas skandaler och brott mot mänskliga rättigheter är som mest kända, har företaget även tilldelats ett prestigefyllt arbetsmiljöpris (ALASEHT Saftety Award) vilket Skanska inte har varit sent att meddela<sup>5</sup> genom pressmeddelanden och andra propagandistiska uttal från företagsrepresentanter.

**ANGÅENDE GRÖN PR** befinner sig Skanska i ett mycket rutinerat sällskap. De stora oljebolag som företaget arbetar med är skickliga greenwashers, och det är varken en hemlighet eller raritet att dessa spenderar miljontals dollar på just grön reklam. Inom oljeindustrin är det kutym att lansera olika former av »miljöprojekt« parallellt med den ohyggliga verksamhet som drar in de stora summorna.

Men utöver dessa synliga och lättgenomskådliga former för miljöpropaganda finns det mer avancerade strategier som brukar kallas för Deep Greenwash. Denna grova variant av greenwash handlar bland annat om hur företag försöker manipulera och influera regeringar och myndigheter bakom kulisserna för att säkra sina intressen i en viss region eller land.

I den här boken visar vi bland annat på hur Skanska och oljebolaget Petrobras ägnar sig åt deep greenwash i Ecuador. Petrobras på regeringsnivå, med hjälp av Brasiliens president Lula da Silva, och Skanska genom att vi avslöjar dess försök att muta sig fram i Amazonas. Den djupa greenwash-verksamheten som försiggår i Latinamerika bör

särskilt beaktas i ljuset av den lätta och mer synliga som parallellt skissas upp framför våra ögon på hemmaplan.

*Förändringar i jordens klimat är en fråga som är högaktuell. Människans påverkan på klimatet och utsläpp av koldioxid har länge pekats ut som en av de största bovorna bakom det som kallas växthuseffekten. (Skanska)*

På Skanskas svenska hemsida kan man läsa många »insiktsfulla« ord om människan och klimatet. För enligt egen utsaga önskar Skanska »skapa engagemang och lyfta fram den enskilda individens möjlighet att minska utsläppen av koldioxid«. <sup>6</sup> Och för att hjälpa denna enskilda individ som Skanska riktar sig mot ges även så kallade klimatsmarta råd; om hur Du kan »bli av med din koldioxidskuld och bli koldioxidneutral för ett år« genom saker som att »duscha istället för att bada« eller till och med »...åk skidor så ofta du kan istället för att köra bil«. <sup>7</sup>

Med sin paradoxala miljökampanj ligger Skanska helt rätt i tiden. Liksom dess »miljömedvetenhet« även går i linje med byggjättens egen berättelse om sin roll i världen, eller åtminstone i Sverige genom sitt anspråk på att ha utgjort en avgörande del i det svenska välfärdsbygget. I Skanska Sveriges policy för kvalitet, miljö och arbetsmiljö kan man bland annat läsa följande:

*Det handlar om att vilja. En tro på att vi faktiskt är med och skapar en lite bättre värld för våra medmänniskor. Tänk dig hundra år tillbaka i tiden. För de allra flesta var bostäderna dragiga kyffen, arbetsplatserna smutsiga fabriker som spydde ut rök och det tog tre dagar att resa landsvägen från Stock-*

holm till Göteborg. Så såg Sverige ut för hundra år sen. Så såg det ut när vi startade. Därför känner vi oss på Skanska stolta över att ha varit en del i den utveckling som förändrat hela vårt samhälle. Och vi vill gärna också vara en del av vår gemensamma framtid. Vi har ett stort ansvar för kvaliteten på det vi bygger, för miljön och för arbetsmiljön. Det ansvaret tar vi på stort allvar. Det är genom att hela tiden utveckla oss själva, våra arbetssätt och våra erbjudanden som vi kan bli ett ännu bättre företag.<sup>8</sup>

Skanskas senaste PR-jippo i miljöväg var under hösten 2008 då företaget lanserade (hör och häpna); »Skanskas lilla gröna«, som enligt en branschtidning beskrivs som en »inspirationsbok för alla i samhällsbyggnadssektorn som vill styra mot mer av grönt tänkande i samhällsplanering och byggande«.<sup>9</sup> Utan någon kritisk reflektion återgavs därefter företagets egen reklam som rena nyheten.

Skanskas egen berättelse om sig självt är en heroisk solskenshistoria om ständiga framsteg och konstant utveckling. En företagsidentitet som inte har något att skaffa med dess verksamhet på avlägsna ställen i syd. I Latinamerikas amazonska urskogar betyder oljeexploatering allt annat än framsteg och utveckling. Och ursprungsfolkens motstånd vittnar om att åtminstone de har helhetsbilden klar för sig: »La tierra se ésta calentando y nosotros los Waorani también estamos calentando, ya es suficiente«. På svenska: »Jorden hettas upp och vi huaoranis likaså, nu får det vara nog!«.<sup>10</sup>

1. Samtal med Peter Gimbe och *Miljömagasinet*s redaktion, 9 maj 2008.
2. *Worldwide – Beat the heat*, Skanska magazine #2 2007: [http://www.skanska.com/upload/News\\_Press/Worldwide/2007/Worldwide2\\_2007.pdf](http://www.skanska.com/upload/News_Press/Worldwide/2007/Worldwide2_2007.pdf)
3. <http://www.yelah.net/articles/kommentar20080124>
4. <http://www.skanska.com/sv/Nyheter/Nyhet/?hid=7610&language=SV>
5. <http://www.skanska.com/sv/Nyheter/Nyhet/?hid=7822&language=SV>
6. <http://ivl.dataphone.se/KlimatSkanska/Index.htm>
7. [http://skanska.se/files/documents/pdf/klimat\\_i\\_fickformat.pdf](http://skanska.se/files/documents/pdf/klimat_i_fickformat.pdf)
8. [http://www.skanska.se/files/documents/pdf/Skanska\\_Kvalitet.pdf](http://www.skanska.se/files/documents/pdf/Skanska_Kvalitet.pdf)
9. [http://www.byggindustrin.com/nyheter/skanska-bok-ska-stimulera-gront-byggande\\_\\_5830](http://www.byggindustrin.com/nyheter/skanska-bok-ska-stimulera-gront-byggande__5830)
10. Waoranifolkets ledare Ehuenguime Enkeri om Skanskas arbetsgivare Petrobras oljeexploatering i Amazonas, 29 januari 2008, vid »El tribunal de los Contencioso y Administrativo«, i samband med Waoranifolkets överklagande mot Petrobras miljölicens i block 31, på Waoraniterritorium.



## SKANSKA SKYLLER IFRÅN SIG

**FRÅN ATT DE FÖRSTA** artiklarna publicerades på Yelah i juli 2007 fram tills idag har Skanska gått från att spela ovetande till att helt eller delvis förneka sin skuld i dess projekt vi kritiserat. Skanskas omedelbara reaktion på de första artiklarna var att genom presschefen Peter Gimbe kontakta oss och konstatera »allvaret i anklagelserna«. Gimbe betonade särskilt hur de skulle undersöka våra påståendens sanningsvärde samt hävdade att vi brutit mot »publicistiska sedvänjor« genom att publicera dessa anklagelser utan att först kontakta företaget. Vi svarade att våra reportage baserades på just Skanska som förstahandskälla (om än dess chefer i Latinamerika), och sen när blev det kutym att först meddela eller fråga ett storföretag innan man publicerar en granskande artikel om det? Vidare berättade Gimbe att företaget direkt skulle »skicka folk« till Ecuador för att kolla upp Skanskas verksamhet, och sen återkomma till oss alternativt »vidta eventuella åtgärder«.

Därefter fortsatte vi att publicera artiklar, men höll kontakten med Peter Gimbe och bad honom kommentera det vi ämnade skriva om inför varje publicering. Vi erbjöd även företaget att kommentera våra påståenden direkt på Yelah, ett erbjudande som aldrig utnyttjades. Det enda svar vi fick var personliga mail om hur vi bröt mot den så kallade »publicistiska seden«.